

СТАНОВИЩЕ

ОТ ДОЦ. АЛБЕНА НЕДКОВА ДОБРЕВА, Д. Ф.,
ръководител на Катедрата по славянски езици и комуникация при
Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна
за научен труд на тема:

ПРАГМАТИЧНИ И СИНТАКТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ДИАЛОГИЧНОТО ЕДИНСТВО ВЪПРОС-ОТГОВОР

Разработен от ВЕНЕРА РОСЕНОВА ДИМИТРОВА
за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по научна специалност: Български език (Синтаксис)
Професионално направление: 2.1.Филология
Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

1. Актуалност и дисертабилност на научния труд

Внимателният прочит на дисертационния труд установява, че той е резултат на траен и задълбочен интерес към теоретико-прагматичните аспекти на диалогичната комуникация в българския език. Идеята да се вникне в принципите и начините на междуличностното взаимодействие, които се проявяват в прагматично-синтактичното единство **въпрос-отговор**, насочва вниманието към интересен лингвистичен феномен, а именно, че езикът се разглежда като механизъм, заложен в основата на речевите действия. Изследването предлага обоснована представа за същността, строежа и функциите на словесната реакция на адресата и адресанта в диалогичното единство **въпрос–отговор** в съвременния български език. Задълбоченото и съвестното проучване е изключително полезно както в чисто теоретичен, така и в теоретикоприложен аспект в сферата на лингвистиката и комуникацията. Направените анализи и изводи, както и дадените автентични примери, свидетелстват, че авторката се стреми да обхване максимално факторите и критериите, определящи емоционално-психологическата нагласа за съдействие на адресата с оглед избор на реакция в динамичната комуникация. Анализът на характеристиките и условията за поява на релативен/очакван отговор (+) и нерелативен/неочакван отговор (-) позволява установяването на възможни сценарии за осъществяване на комуникативни сполуки и несполуки в българската разговорна реч.

Дисертантката проследява общите въпроси и релативните отговори, като стига до изводите, че емоционалността в представените резултати е засвидетелствана от повторение на утвърдителните, отрицателните частици или други лексикални елементи в реакцията и аргументирано отбелязва, че общите въпроси без частица създават интерпретационни затруднения на адресата, т. е. определя ги като комуникативно непълноценни, извън ситуативния контекст.

Дисертационният труд на Венера Димитрова изследва съвестно и задълбочено проблемите на диалогичното единство въпрос-отговор върху материал, ексцерпиран изцяло от българската разговорна реч, с което се разширяват теоретичните знания за особеностите на диалога в условията на неофициалното устно общуване. Затова

определям избраната тема като дисертабилна и отговаряща на научните, академичните и социалните нужди на съвременното европейско общество.

2. Степен на познаване на състоянието на проблема, изпълнение на поставените задачи и постигане на поставената цел

В дисертационния си труд в обем от 267 страници, от които 18 страници библиография (221 заглавия), Венера Димитрова доказва отлично познаване на проблематиката и успешно реализиране на научната хипотеза. Дисертационният труд реализира последователно и съвместно предвидените научни задачи и постига поставената цел – да се установят и проучат задълбочено връзките между граматичните средства и принципите на словесното междуличностно взаимодействие на всекидневноритовия дискурс. Теоретико-приложната литература по темата е проучена съвместно и задълбочено, като са цитирани 221 източника, от които 110 на български и 111 на английски, руски и чешки автори. Систематично и с много доказателства е направен анализът на случаите с въпрос и отговор, с попълване на празноти в информацията на питащия в диалог от трансакционния комуникативен модел. Систематизирано са представени и структурните и прагматичните характеристики на ехо-въпросите в българския книжовен език.

Събраният и анализиран богат материал, предложените модели и принципи, направените научни изводи доказват научното израстване на дисертантката и постигането на поставените задачи.

3. Структура и приноси на дисертационния труд

Текстът е разделен на 8 глави, като структурата на труда следва следния модел: увод (обект, предмет, цел, задачи, мотивация, структура) – изложение (теоретичен обзор, анализ, синтез, резултати) – заключение (изводи). В първите пет глави е представен теоретичният обзор на изследването, а в шеста, седма и осма глава са посочени резултатите от емпиричните данни. В уводната част (5-11 стр.) се дефинират обектът и предметът на изследването, формулира се целта, за чието постигане се определят 7 основни задачи; въвежда се теоретичният апарат и методите на анализ. Логично и аргументирано в I глава (12-29 стр.) подробно се изясняват аспектите на термина комуникация, трите поколения нейни модели, както и компонентите на комуникативната ситуация. По този начин дисертантката анализира и обобщава теоретико-приложния опит за съществуващите в науката теории, прави преглед на дефиниции на *термините комуникация, общуване, интеракция, разговор, разговаряне и диалог*. Тук се представят основните компоненти на комуникативната ситуация и присъщите им характеристики в контекста на изследването. Точното описание на използваните съвременни модели на комуникация гарантира обективността и надеждността на използваните примери и съответно - на постигнатите резултати в техния анализ. Това позволява на докторантката да установи нерешените проблеми в тази област и да предложи конкретни идеи. Във II глава (30-43 стр.) авторката се фокусира върху представата за формиране на съобщенията (изказванията) по време на комуникация като процес на взаимодействие чрез знакови структури, като се спира върху най-популярните теории за речевия акт и неговите характеристики.

Изследвания, свързани със синтактични и прагматични особености на въпроса и отговора като основна речева единица, изречение, произнесено с конкретна комуникативна цел са представени в III глава (45-80 стр.), като се правят изводите, че в българската разговорна реч синтактичните особености са резултат от тенденции към натрупване (удвояване) и към съкращаване (елизии). В четвърта глава (81-93 стр.) с помощта на конвезационния анализ се описват структурните особености на диалога, като се обобщава като комуникативно събитие. Авторката представя своите наблюдения, че в диалога за търсене на информация, останалите видове диалог могат да се реализират като подцели за убеждаване, преговори, обсъждане, разследване или спорене с адресата. Пета глава (94-104 стр.) представя приложените в изследването теоретични постановки за успешен разговор, които се допълват взаимно – максимите на Грайс, принципът за учтивост на Лийч и поддържането на социалния образ според виждането на Браун и Левинсън, като се обобщава, че взаимното сътрудничество се основава на уязвимостта на социалния образ, от страна на всеки от комуникантите. Поддържането му от страна на единия участник зависи от същото действие на другия събеседник/ци. Шеста глава (105-147 стр.) се състои от две подглави с резултати за получаване на исканата информация. В първата подглава са представени резултати на реплики стимул въпрос и реакция отговор с директно реализиране на релативен отговор. Във втората подглава репликите са представени с външни елементи и известно отлагане на отговора. Седмата глава (148-194 стр.) представя резултати с оглед на особеностите на реплика реакция отговор (-) в две подглави, като се стига до извода, че единственият модел за пренасочване на комуникативния процес в рамките на изследването се осъществява с реплика реакция въпрос (същински, а не ехо-въпрос). Осма глава (195-238 стр.) съдържа две подглави, които представят проучване на езиковите и прагматичните особености на процеса прекъсване на репликата на събеседника като средство за регулиране на диалогичното взаимодействие, както и модели за включване на трети комуникант в общуването и преглед на комбинации от по-сложни структурни диалогични цялости за по-прецизно представяне на устойчивостта на систематизираните модели. На базата на направените съпоставки на общите, частните и ехо-въпросите, и от гледна точка на синтактичните и прагматичните характеристики на диалогичното единство въпрос-отговор, дисертантката доказва, че в дисертацията е направено наблюдение, че се създава впечатление на колебание относно диалогичното сътрудничество на събеседника при отлагане на репликата реакция с включване на езикови елементи в нейното начало.

Авторефератът представя точно и ясно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

Изброените приноси отговарят на постиженията на дисертационния труд и го представят адекватно. Те могат да се обобщят в две основни групи:

❖ ***Теоретико-методически характер***

- Дисертационният труд е първото самостоятелно проучване на диалогичното единство въпрос-отговор върху материал изцяло от българската разговорна реч, с което се разширяват теоретичните знания за особеностите на диалога в условията на неофициално устно общуване.

- В дисертацията особеностите на комуникацията са представени чрез методите на конверзационния анализ, които досега не са прилагани върху материал от българската разговорна реч.

❖ **Теоретико-приложни приноси**

- В теоретико-приложен план направените изводи за особеностите на въпросите и на репликите реакции обогатяват изследванията на синтактичните особености на българската устна реч.
- В дисертационния труд за първи път детайлно се представят структурните и прагматичните характеристики на ехо-въпросите в българската разговорна реч.
- Наблюденията и изводите за моделите, използвани за блокиране и пренасочване на комуникативния процес, задълбочават знанията за речевите стратегии, свързани с развитието или прекъсването на диалога в устната комуникация.
- За първи път върху материал от разговорната реч се проучват езиковите и прагматичните особености на процеса прекъсване на репликата на събеседника, свързан с регулиране на диалогичното общуване.

Във връзка с дисертационния труд са отпечатани 6 научни публикации (1 под печат), което отговаря на препоръчителните изисквания за научно-образователна степен „доктор“ и свидетелства за трайния интерес на докторантката към темата на дисертацията.

4. **Забележки и въпроси**

- Таблиците в дисертацията би трябвало да имат поясняващо заглавие – за какво точно се отнасят посочените данни, тъй като самото назоваване като *таблица*, не само че не ориентира, но и не отговаря на академичните стандарти за оформяне на научно изложение.
- Публикуваните страници в съдържанието се разминават с реалните страници, на които са разположени главите.
- Осемте глави не са балансираны като обем.

5. **Заклучение**

Дисертационният труд „ПРАГМАТИЧНИ И СИНТАКТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ДИАЛОГИЧНОТО ЕДИНСТВО ВЪПРОС-ОТГОВОР“ съответства на изискванията на нормативните документи и на Правилника на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за условията и реда за придобиване на научни степени и заемането на академични длъжности и отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България.

В заключение смятам, че докторантката е реализирала напълно поставените задачи и е постигнала значими теоретични и научно-приложни приноси.

Затова съзнателно и убедено предлагам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен *Доктор по филология* на Венера Росенова Димитрова.

Варна, 20.XII.2020 г

Доц. Албена Добрева, д. ф.

